

Nicolaas Dominicus de Beeck

VAN 1733 TOT 1780 PASTOOR TE GOIRLE

Nicolaas Dominicus de Beeck is een opvallende figuur in de lange rij van de Goirlese pastoors.

Vóór zijn benoeming tot pastoor van Goirle beleefde Nicolaas een wilde priesterjeugd. Hij was kapelaan te 's-Hertogenbosch, verbonden aan de parochie Sint-Jan, en stond bekend als een vurig en ijverig jansenist. Op 25 augustus 1730 overlijdt plebaan Van Kessel. Nicolaas Dominicus de Beeck ambieert het plebanaat, maar nuntius Josephus Spinelli acht hem voor dit ambt ongeschikt en benoemt de pastoor van Nuland, Simon van Wijdeven.

Deze blijft echter in zijn pastorie te Nuland en houdt zijn aanstelling verborgen. Nicolaas de Beeck matigt zich het pastoorschap aan van de Sint-Jan en Sinte-Catharien en Van Wijdeven verzet zich hiertegen niet.

Dat Van Wijdeven voorlopig op de pastorie van Nuland blijft en zich niet naar 's-Hertogenbosch begeeft om zijn plebanaat waar te nemen, houdt verband met een decreet van de Staten-Generaal van 19 juli 1730, waarin wordt bepaald dat in de Meierij geen rooms priester mag worden verplaatst zonder dat hij eerst in Den Haag is verschenen en schriftelijk toelating heeft verkregen. Tevens bepalen de Staten-Generaal dat er van de tien kerken te 's-Hertogenbosch vijf moeten worden gesloten.

Het sluiten van de kerken en tevens het achterwege blijven van de goedkeuring der benoeming van Simon van Wijdeven tot plebaan wekt beroering onder de gelovigen te 's-Hertogenbosch.

Nicolaas de Beeck plaatst zich aan het hoofd van de oppositie, de "Plebanisten" genoemd, en zet een

actie op om de kerk in de Kruisstraat, die gesloten is, weer geopend te krijgen. De Plebanisten roepen de hulp in van de regering en wel in de persoon van de jansenist Gulielmus van Dalenoort, pastoor van 's-Gravenhage, die de zaak bij hogere regeringsinstanties zal behartigen. De Beeck doet zijn best om nog enige andere priesters voor zijn zaak te winnen, onder anderen Franciscus Lelivelt, pastoor te Vught, en de norbertijn Dominicus van der Elsen, pastoor te Vlijmen. Deze twee laatsten weigeren echter hun medewerking.

Het fanatieke optreden van de Plebanisten valt niet in de smaak van de goede katholieken te 's-Hertogenbosch. Er ontstaat een grote verontwaardiging en ook de protestanten spreken hun minachting uit over het bedrijf van Nicolaas de Beeck en zijn aanhangers.

De Plebanisten winnen echter het pleit en de kerk in de Kruisstraat moet op 22 december 1731 worden geopend (1).

In 1733 wordt Nicolaas Dominicus de Beeck benoemd tot pastoor te Goirle. Dat hij het heel wat minder moet stellen dan wat hij zich als ideaal heeft gesteld, zal hij wel te danken hebben aan zijn jansenistische activiteiten tijdens zijn Bossche periode. X

Zijn gehele leven als pastoor te Goirle blijft De Beeck strijdvaardig, vurig en streng van opvattingen. Na enige tegenstrubbelingen van de kant zijner parochianen krijgt hij een kapelaan toegevoegd, namelijk Johannes Franciscus Prince. Deze overlijdt reeds in 1739 en op 23 mei 1739 krijgt Gasparus de Visscher, geboortig van Oirschot, toestemming van de edelmogende heren der Staten-Generaal om Prince als kapelaan in Goirle te mogen opvolgen (2).

Verder worden voor Goirle als kapelaan nog genoemd: in 1764 Antonius Coolen van Leende en in 1773 Joannes Franciscus Pessers van Tilburg.

De paters minorieten, dat zijn de capucijnen van Turnhout, die al onder de voorganger van

pastoor De Beeck, Antonius van Abeelen, in Goirle assistentie verlenen, blijven dit doen onder het pastoraat van De Beeck.

Kerkgeschiedschrijver Schutjes beschrijft deze Goirlese pastoor als een man van grote kennis en een zeer ijverig herder. De vele kwezels of klopjes die wij in Goirle kennen in deze dagen mogen hiervoor het bewijs leveren.

Deze vrome en toegewijde vrouwen of maagden - ook "devota" genoemd - gaven onder toezicht van de pastoor elementair godsdienstonderricht aan de Goirlese jeugd. In het overlijdensregister van Goirle, aanwezig in het archief te Tilburg, worden zij met name genoemd en wel:

✓ Catharina Smits	overleden	18- 2-1738
Helena Otten	"	24- 3-1740
Elizabeth Bax	"	3- 5-1740
Petronella Brocken	"	7- 6-1741
Helena van Wijk, tevens kosteres van de eerste roomse schuurkerk	"	12- 8-1747
Helena Botermans	"	25- 9-1751
Adriana Michielsens, tevens kosteres	"	8- 8-1753
Maria Soffers	"	13- 5-1754
Anna Bogaerts	"	10-12-1758
Maria van Spaendonk	"	31- 3-1768
Adriana Brouwers	"	12- 3-1772
Elisabeth Smits, tevens kosteres	"	26- 9-1779

Bij resolutie van 19 december 1758 der Staten-Generaal krijgen de katholieken van Goirle verlof tot het bouwen van een nieuwe schuurkerk. Jan Baptist Brouwers, gehuwd met Cornelia Cornelis Verheyden, schenkt voor dit doel aan Lucas Schoutens en Jan van Besouw, de kerkmeesters van de oude schuurkerk, een stuk grond. Naast deze grond ligt een perceel dat toebehoort aan Gijsbert graaf van Hogendorp, heer van de heerlijkheid Tilburg en Goirle. Door ruiling tegen de grond waarop de oude schuurkerk staat, komt het kerkbestuur in het bezit van de grond van de graaf. Van Hogendorp verbindt aan deze ruiling de voorwaarde dat men de schuur, die op zijn grond staat,

zal afbreken en daar de nieuwe schuurkerk zal oprichten en dat men de oude schuurkerk - deze stond achter de Levensschool van Van Puyenbroek (Bergstraat-Watermolenstraat) - zal afbreken en ombouwen tot een korenschuur, met riet gedekt (3).

Men stelle zich van de nieuwe schuurkerk niet al te veel voor. Volgens voorschriften van de Staten-Generaal moest ook de tweede schuurkerk "in forme en groote" aan bepaalde eisen voldoen en werkelijk het aanzien van een schuur hebben. Toegestaan werd aan west- en noordkant bomen te planten en wel op zes voet afstand van de "euseldrup". De oostkant moest vrij blijven en het werd verboden het geheel met een haag te omgeven.

Na de bouw werd de kerk getaxeerd op f 750,-- en in de twintigste penning aangeslagen voor f 37,-- (4).

In 1763 is men reeds toe aan een kleine verbouwing. In een schrijven, gericht aan de kwartierschout, vraagt men toestemming de deur met het binnenportaal aan de oostkant van de kerk te mogen verwijderen, dicht te metselen en te vervangen door een deur in de zijmuur, zonder binnenportaal. De kwartierschout gaat te rade bij de dominee van Tilburg. Deze is zeer mild en adviseert: laat ze deur en portaal maar afbreken... Dit zal niet de minste ergernis veroorzaken bij de beleiders van de ware religie... (5).

Onder het pastoraat van De Beeck bestaat er te Goirle een oude traditie om in de maand augustus een bedetocht te ondernemen naar Sint-Jansgool op Nieuwkerk ter ere van Sint-Jan, de patroon der kerk, en tevens om daar Goolse kermis te vieren.

In de visitatiebrieven voor de kerk van Poppel over de jaren 1733, 1736, 1743, 1749, 1775, 1780 en 1793 wordt herhaaldelijk naar deze gewoonte verwezen. Wij lezen in deze brieven dat er al van oudsher naar het Sint-Janskapelletje een grote toeloop van volk is. Men draagt daar bij deze gelegenheden de Heilige Mis op... Bij gebrek aan een biechtstoel belijdt men in het openbaar zijn

zonden... Vroeger, zo leest men, droeg de pastoor van Goirle op zon- en feestdagen daar altijd de Heilige Mis op.

De visitator wijst ook op de misbruiken die daar zijn ingeslopen; in tijden dat de kapel niet wordt gebruikt, is de kapel een rovershol gelijk, waar 's zomers de schapen in huizen en 's nachts is het een schuilplaats voor losbollen en smokkelaars (6).

Pastoor De Beeck hecht veel waarde aan deze oude historische grenskapel. Uit eigen middelen financiert hij de restauratie van de kapel; hij laat nieuwe muren aanbrengen, vensters en ramen, alles van goede sloten voorzien. Elk jaar opnieuw vraagt hij toestemming aan de bisschop van Antwerpen - de kapel staat op Poppels gebied - om met zijn gelovigen rondom de kapel een Sacramentsprocessie te mogen houden.

Door een toeval hebben wij de volledige correspondentie tussen de bisschop van Antwerpen en de pastoor van Goirle in handen gekregen. Aan deze stukken is het te danken dat we kunnen aantonen dat de Goirlese gemeenschap de primeur heeft het eerst een bidplaats op Poppels gebied te hebben opgericht en niet Tilburg... Dat er niet één doch twee grenskapellen stonden. De grond voor de kapel is geschonken en de kapel is gebouwd door de inwoners van Goirle tien jaar na de val van 's-Hertogenbosch, dus in 1639. De Tilburgse grenskapel dateert van 1650.

Een andere akte, aanwezig in het Rijksarchief te Antwerpen, bevestigt nogmaals het bestaan van de Goirlese grenskapel. In extenso luidt deze: Bartholomeus Geerts legittimus vendidit et transportavit Anthonie de Vet et suis seecker sijn contingent ende gerechticheyt in een heiveld daer de Goirelse Cluys op is staande..." enzovoorts (7).

De gehele correspondentie tussen pastoor en bisschop, in het latijn gevoerd - de heer Ferdinand Smulders was zo goed deze voor mij te vertalen -, spreekt van een heroïsche strijd die pastoor De Beeck voert om Sint-Jansgool als bedevaarts-

plaats op Poppels gebied te behouden. De briefwisseling is te uitgebreid om haar in volle omvang hier te behandelen. Enkele gegevens wil ik u niet onthouden.

De pastoor van Poppel krijgt opdracht van de bisschop van Antwerpen toe te zien wat er op Nieuwkerk gaande is en hem daarvan verslag uit te brengen. Nicolaas de Beeck schrijft aan de bisschop dat de kapel ruim en groot is en ten minste 700 mensen kan bevatten... en dat ze is opgericht voor de gelovigen van Goirle, alsmede voor die van Alphen, Riel en Tilburg. Hij houdt op Nieuwkerk ook een collecte, zeer tegen de zin van de Poppelse pastoor. Dat geld heeft hij nodig om de pastoorlasten en de jaarlijkse recognitie aan de Staten-Generaal te kunnen afdragen. Op 29 augustus, de feestdag van Sint-Jan, kunnen de gelovigen van oudsher de aflaten verdienen van paus Clemens XIII; dit recht heeft hij bekomen van de voorganger van de bisschop en hij kan dat met brieven aantonen.

De restauratie van de kapel heeft hem f 600,-- gekost.

Bij de plechtigheden op Nieuwkerk verlenen de minorieten vanouds assistentie.

Een enkele maal zoekt de pastoor steun bij de apostolisch vicaris A. Aarts, maar ondanks de inzet van de vicaris en de pastoor wordt de strijd verloren en in 1779 valt de laatste slag (8).

Jacobus Thomas Jos Wellens, bisschop van Antwerpen, geeft Bruno Heeren, pastoor te Poppel, opdracht er op toe te zien dat in de Goirlese grenskapel geen Heilige Mis meer wordt opgedragen. De bisschop van Antwerpen vindt de hele bedoening op Nieuwkerk een aanfluiting van de roomse eredienst en motiveert zijn besluit:

1. het altaar is in alle opzichten voor de dienst onwaardig;
2. de beelden verkeren in zeer slechte toestand;
3. de plechtigheden vinden plaats onder gelach en bespotting der ketteren;
4. de Heilige Communie wordt uitgereikt door een

diaken die geen priester is;

5. men kan daar aflaten verdienen die door de bisschop van Antwerpen voor zijn gebied niet zijn goedgekeurd;

6. pastoor De Beeck verleent aan alle biechtvaders aan wie hij wil de faciliteit te absolveren (9).

In de laatste jaren van zijn leven wordt pastoor De Beeck terzijde gestaan door zijn beminde medeparochiaan broeder Adjutus van Goirle. Broeder Adjutus verzorgt zijn correspondentie en is soms voor De Beeck koerier op Antwerpen.

Broeder Adjutus van Goirle, in de wereld Joannes Baptist Smarius, zoon van Joannes Smarius en Eva de Beer, werd geboren te Goirle op 13 maart 1746. Hij studeerde te Leuven en trad op 28 april 1763 in de orde der capucijnen, en werd vermoedelijk in juni 1770 te Antwerpen tot priester gewijd. In de jaren 1773-1775 en 1776-1781 was hij woonachtig te Antwerpen.

Drie broers van pater Adjutus verkozen eveneens de priesterlijke staat, namelijk Hubertus, gestorven in 1780, Jacobus, kanunnik te Tongerlo, gestorven in 1812 als pastoor te Ravels, en Willem, gestorven als pastoor te Hechtel in 1827.

Pater Adjutus, capucijn, stierf op 26 oktober 1799 tijdens het opdragen van de Heilige Mis ("bij den Pater Noster") te Geldern in de bediening van lector in de filosofie (10).

In de laatst vermelde bron, "De capucijnen in de Nederlanden en het prinsbisdom Luik" van de hand van pater Hildebrand, staat een afdruk gemaakt naar een geschilderd portret in olieverf, voorstellende pater Adjutus van Goirle. Naar mijn weten is dit de oudst bestaande afbeelding van een volbloed Goirlenaar, naar het leven getekend.

Het laatste schrijven van Pater Adjutus van Goirle is gedateerd 25 februari 1780. Nog éénmaal valt hij aan namens zijn vriend Nicolaas de Beeck en schrijft laconiek aan de Antwerpse bisschop: Moge Uw toorn niet in woede uitbarsten, omdat ik

PATER ADJUTUS VAN GOIRLE schilderij, gerestaureerd
door A. v.d. Laar uit Den Bosch, 1937, Velp

met waarachtig en eerbiedig gevoel alleen maar met een voorstel kom...

Helaas, Rome had gesproken en de kous was af. De Goirlese haan was van het Poppelse erf voorgoed verjaagd.

Pastoor De Beeck buigt vijf maanden na het schrijven van Adjutus het grijze moede hoofd en overlijdt te Goirle in de ouderdom van 81 jaar.

C. Rodden

Bronvermelding

- (1) Bossche bijdragen, nr. 20, blz. 83-86.
- (2) G.A. Tilburg, inventaris-Visvliet, nr. 49, f. 144.
- (3) G.A. Tilburg, R. 441, f. 47v-49, 22-1-1759.
- (4) G.A. Tilburg, R. 532, f. 38, 1760.
- (5) Notitie van Lambert de Wijs zonder bronvermelding.
- (6) Archief Geel D.A. bundel III, nr. 9.
- (7) Rijksarchief Antwerpen onder archief Weelde, nr. 12.
- (8) Bisschoppelijk Archief Mechelen, Poppel.
- (9) Rijksarchief Antwerpen A.A.M.A., f. 112-112v.
- (10) Pater Hildebrand, De capucijnen in de Nederlanden en het prinsbisdom Luik, dl. V, blz. 390, 398, 444; dl. VI, blz. 569; dl. VII, blz. 23, 636, 637.